

הרב טאו על האומה הפלשתינית

סקירה וביקורת

יוסקה אחיטוב

א

שאלת לאומיותם של הפלשתינים שבה ועלתה מיד לאחר מלחמת ששת הימים גם כשאלה פוליטית דוחקת. ראוי להזכיר מאותם ימים את טענתו של יעקב הרצוג כי אין לאומיות פלשתינית.¹ בתשובה לשאלתו של רמון ארון?² "האם האמונה היהודית והמסורתית של כל הדורות בשיבת ציון... אינם עומדים בסתירה משוועת למושגים של המאה ה-20 מבחינת עמי ערב, או ביתר דיוק העם הפלשתינאי?" טען הרצוג בין השאר: "מעולם לא היה זה עם. וזה אחד הדברים המופלאים שבארץ ישראל".³ ואחריו החרתה החזיקה בכך גם ראש הממשלה דאז, הגב' גולדה מאיר.⁴

יוסקה אחיטוב
מלמד במרכז יעקב
הרצוג ובישיבת
הקיבוץ הדתי
ועמית מחקר במכון
שלום הרטמן

- 1 ראו יעקב הרצוג, "עשרים שנה למדינת ישראל", דברים בפני חברי הקיבוץ הדתי, יוני 1968, עם לבדד ישכון, תל-אביב 1976, עמ' 57-58.
- 2 רמון ארון (1905-1984), הוגה דעות יהודי צרפתי חשוב.
- 3 אין ספק שיעקב הרצוג רמז כאן לדברי הרמב"ן בפירושו על התורה, ויקרא כו, טז: "וכן מה שאמר בכאן 'ושממו עליה אויביכם' (פסוק לב), היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם".
- 4 במאמר שפורסם במעריב ב-5.12.2003 במלאות 25 שנים לפטירתה, מובא ש"בשנת 1969 אמרה בראיון לסנדיי טיימס: אין דבר כזה עם פלשתינאי".

במהלך שלושים השנים שאחרי מלחמת ששת הימים, ככל שהלכה וגברה ההכרה הבינלאומית בישות הפלשתינית, וככל שהלכה והעמיקה תודעת הזהות העצמית של הפלשתינים בשטחי יש"ע וחלחלה עמוק גם אל הכרתם של רבים מערביי ישראל, טענה כזאת כבר אינה נשמעת. שאלת זהותם העצמית הלאומית של הפלשתינים נכרכה כמובן בדרישה הפוליטית לעצמאות מדינית. היה צפוי שלפחות בחוגים המתנגדים, משיקולים שונים, להענקת עצמאות מדינית לפלשתינים, עדיין ימשיכו ויחזיקו בהשקפה השוללת מכול וכול את הלאומיות העצמית של הפלשתינים. זו השקפה שאפשר לחזקה בטיעונים שונים, הכוללים בין השאר את הטענה כי אין לישות הפלשתינית שורשים היסטוריים ותרבותיים ייחודיים. ההיסטוריה שלהם כעם קצרה מאוד.

והנה, מפתיע לגלות שההכרה בלאומיות הפלשתינית מקבלת לגיטימציה מיוחדת במינה בחוגים שלא היינו מצפים למצוא אותה שם, בחוגים מתוך אסכולת "מרכז הרב". לשיטתם, ללאומיות הפלשתינית של ימינו שורשים "היסטוריים" עוד מימי בני נח, מראשית היווצרותם של הפלשתים. הם נזכרים במפורש בתורה, בבראשית י, שם הם נמנים בין בני נח למשפחותיהם ולתולדותם, ועליהם מעידה התורה: "וּמֵאַלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאַרְץ אַחַר הַמְּבּוּל" (י, לב). כל אלה נהיו, לימים, "שבעים אומות העולם", והפלשתים בכללן. יתרה מזו, הישות הלאומית הפלשתינית הקונקרטית של ימינו משקפת ישות מטפיזית. מראשית היווצרה בימי נח הוטל עליה "תפקיד אלוהי" שעליה לממש במהלך ההיסטוריה האנושית בכלל ובהיסטוריה של עם ישראל בפרט.

טענה מרחיקת לכת זו משמיע הרב צבי טאו⁵ בקונטרס בשם נהלת בעוז⁶. בקונטרס זה מפתח הרב צבי טאו⁷ את תפיסתו המיוחדת במינה באשר לאומה הפלשתינית. הקונטרס שוכתב על-פי שיעור שנתן הרב טאו ככולל עצמונה בתשנ"א, והוא, כדרכו בשיעוריו⁸, סובב הולך כפרשנות מרחיבה על פירושו של הגר"א באדרת אליהו על הפסוקים משירת הים: "חיל אחז ישבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב

5 הרב צבי טאו, יליד 1936, מתלמידיו המובהקים של הרצי"ה. פרש מ"מרכז הרב" ב-1997 והקים את ישיבת "הר המור".

6 ראו נהלת בעוז: לברור בנין העוז הלאומי, המכינה הישיבתית כפר דרום, תשנ"א. השיעור שוכתב על-ידי שלמה קוסטינר ונרפס שנית בשינויים בספר לאמונת עתנו: קיום להבנת התקופה, א, ירושלים תשנ"ד, עמ' קכה-קמ. הספר המונה שני כרכים בנוי משורה של שיחות ו"שיעורים שניתנו לבני ישיבות, אשר יש בהם משום הארת מאורעות התקופה לאור מעייני הישועה של בחירי צדיקיא". הוא נכתב בהשראת מאמר של הרצי"ה, 'אמונת עתנו', שהתווה את קווי ההתבוננות באירועי ימינו לאור תהליכי הגאולה. מאמרו של הרצי"ה פורסם לראשונה בהצופה בשנת תש"ז, ונכלל בספרו נתיבות ישראל, א, ירושלים תשל"ט, עמ' צט-קה. בפתח ספרו של הרב טאו מובא כמוטו המשפט הבא מתוך מאמרו של הרצי"ה: "אמונת ההשגחה העליונה של ד' אמת אלהי ישראל רבון העולמים המופיעה בעת הזאת... היא האמונה של עתנו זאת, בה נהנה חוסן הישועות... ובה מוכן אוצר יראת ה' בראיית מעשהו הנורא".

7 על הגותו ותורתו הלאומית-המשיחית של הרב טאו, ראו את סיכומו של דב שוורץ, אתגר ומשבר בחוג הרב קוק, תל-אביב 2001, עמ' 77-110; 262-266.

8 הרב טאו נוהג לנהל את שיעוריו כפרפרוזות לטקסטים שונים, הלוקחים בעיקר מכתבי הרב קוק ומכתבי הרצי"ה. שיטת הוראה כזאת אינה חושפת את חידושיו שלו, הנראים לכאורה כולם כדברי רבותיו בלבד.

יאחזמו רעד" (שמות טו, יד-טו).⁹ הגר"א אפיין את שלוש האומות הנזכרות בשירת הים בתור אומות המייצגות שלושה אופנים שונים של פגיעות בישראל. "מואב הוא אבות הטומאה שנטמאו בו ישראל, ואדום הוא אבות הנזיקין שהזיקו לישראל ביותר, ופלישתים הצרו לישראל במאוד ולא הניחו להם שום ממשלה ושלטון... שמנעו שלטון וממשלה מישראל". תיאור זה שהגר"א תיאר את אופי הפגיעה המקראית הפלשתית בישראל הופך בידי הרב טאו לתיאור של מהותם המטפיזית של הפלשתים וממשיכהם הפלשתנים. אין צורך לחזור ולהדגיש שבדברי הגר"א עצמו אין התייחסות למהות לאומית-מטפיזית של האומות הללו. אין זה אלא פיתוח מרחיק לכת של הרב טאו המיוחס כביכול לגר"א.

תפיסה זו משתלבת היטב בתפיסתו האמונית הכללית המטה-היסטורית שעליה הוא שוקד ואותה הוא מפתח שנים רבות, כפי שתיארו תלמידיו שקיבצו את שיעוריו בספר לאמונת עתנו: "יש בהם [=בשיעוריו] משום הארת מאורעות התקופה לאור מעייני הישועה של בחירי צדיקיא". השיעורים מתמקדים בפענוח מפורט של אירועי ימינו אלה, ימי אתחלתא דגאולה המנוהלים בידי ההשגחה העליונה. אמונה זו שוללת על הסף ניתוק של אירוע כל שהוא מאירועי ימינו ממהלכי הגאולה האלוהיים, וממילא מחייבת הסבר קוהרנטי הקושר את כל האירועים כולם, אירועים של ניצחונות והישגים ואירועים של מפלות וכישלונות כאחת, ללא יוצא מן הכלל, למהלכי הגאולה המתוכננים על-ידי ההשגחה העליונה.¹⁰ ולדוגמה, ההסבר המובא להלן הקושר את מלחמת יום הכיפורים הטראומטית לתהליכי הגאולה יכול להמחיש את היצירתיות הפרשנית המגויסת כולה לעניין זה. הרב יהושע צוקרמן, השותף לרב צבי טאו בעמדותיו הדתיות, כתב על מלחמת יום הכיפורים את הדברים האלה, המשקפים מהלך מיסטיפיקציוני-קוסמי שלה:

מלחמת יום הכיפורים של עם ישראל משיחית היא... והרי התשובה קדמה לבריאה, שהרי על התשובה "להחיות את הניפגם בנפילה שהתחוללה במעבר מדרגת הבורא לדרגת הנברא".¹¹ תקופה זו גם מתבטאת במהלך של השמש, שער כה בכסלו הימים מתקצרים והולכים, יום הדין מסתיים בחנוכה, שאז שוב תגביר השמש את קרניה והאור יתרבה על הארץ. יש בתקופה זו כביכול התכנסות פנימה אל העומק, אל השורשים כדי לאגור כוחות לפני הפריצה

9 בראש הקונטרס נהלת בעוז מובא קטע מפירושו של הגר"א לחבקוק ג, יד, ובו דן הגר"א בפסוק משירת הים: "חיל אחז יושבי פלשת" וכו'. הקטע לקוח מספר אדרת אליהו: פירוש על נביאים וכתובים, מאת רבנו אליהו מווילנא (נרפס פעמים רבות), והוא הושמט על-ידי הצנזור. הרב טאו רואה בגר"א מי שנשלח על-ידי ההשגחה להכין את הדרך למשיח. ראו להלן, ליד הערה 34.

10 גם הופעתם או "גילוחם" של חיבורים העוסקים בחיזוי תהליכי הגאולה בחוג הגר"א ותלמידיו דווקא בימינו אינם מקריים, והם מצטרפים לסימני הגאולה בימינו. ראו להלן, ליד הערה 32.

11 על-פי התפיסה הלוריאנית בקבלה, החל תיקון העולם ברגע הבריאה עצמה. הבריאה עצמה, כמעבר מן האינסופיות האלוהית אל הסופיות הברואה, היתה משרבית. ולכן התשובה, שהיא תהליך אוניברסלי לתיקון העולמות, קדמה אף לבריאת האדם ולחטאו של אדם הראשון. על האדם והאנושות מוטלת המשימה, בניסוח לוריאני, לגאול את ניצוצות הקדושה האלוהית האינסופית הכלואים בקליפות הסופיות.

הגדולה החוצה. אז בימים אלה נפגשים עם הכוחות הפנימיים, האלוהיים. ואחרי השבתון, האדם מתכפר, ואז ״אוי לו לכל שונא שימצא אותנו באותו עת״.¹² את עיקרי דבריו של הרב טאו על האומה הפלשתינית אציג להלן בשבעה סעיפים המשלבים פרפרזות ומובאות מדבריו. לאחר מכן אדון בהם.¹³

ב

1. ״התושבים פה, הרוצים לשלול את זכותו של עם ישראל על ארץ ישראל קוראים לעצמם פלשתינאים... שם זה של הפלשתינאים הוא אותו השם של הפלישתים... אותו התפקיד שמילאו הפלישתים בעבר על במת ההיסטוריה, בזמן התנחלות ישראל בארצו והקמת מלכותו, אותו התפקיד ממלאים היום הפלשתינאים, הניאור־פלישתים, הפלישתים של האידנא״ [= של היום] (עמ' 8).

2. על טיבם ומהותם של הפלשתים אפשר ללמוד מהפסוקים בבראשית י. בפסוקים אלה מונה התורה את תולדות בני נח – שם, חם ויפת – לאחר המבול, שמהם יצאו ״מבחינה היסטורית״ שבעים אומות העולם. והנה, את ראשיתם של הפלשתים מנסחת התורה בלשון חריגה. כל בני נח האחרים נמנים בבראשית פרק י בתבנית הלשונית ״פלוני ילד את אלמוני״, ואילו מוצאם של הפלשתים נאמר בלשון חריגה: ״אשר יצאו משם״.¹⁴ הרב טאו מסיק מביטוי חריג זה שהפלשתים ״בעצם לא היו צריכים להיות, אין להם מקום לכתחילה״. למסקנה זו מגיע הרב טאו בעקבות דברי רש״י ״שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו, ויצאו מהם פלשתים״.¹⁵ מבחינה זו עם הפלשתים לא היה ולא נועד להיות ״בן חוקי״ במשפחת שבעים העמים של בני נח. הרב טאו משתמש בהקשר זה במונחים של המהר״ל, ומגדיר בלשון השיח המהר״ל¹⁶ ״שהיתה כאן יציאה מן הטבע, מן הסדר הנורמלי של בנין החיים של האדם, יציאה מכל הפרוגרמה האלוהית״ (עמ' 7).

12 ראו יהושע צוקרמן, ״מלחמת יום הכיפורים׳, דב גינזבורג (עורך), בעקבות מלחמת יום הכיפורים: פרקי הגות, הלכה ומחקר, מפקדת פיקוד המרכז, הרבנות הצבאית, תל־אביב תשל״ד, עמ' סט-עא.

13 המובאות להלן לקוחות מהנדפס בקונטרס הנ״ל ומסומנות על־פיו במספרי העמודים המתאימים. הנוסח המקביל בספר לאמונת עתנו שונה במקומות אחדים. ניכר שעבר עריכה ועיבוד לעומת הנוסח בקונטרס שהוא כמקובל שכתוב מהקלות, ונערכו בו, כעדותו של העורך שלמה קוסטינר, רק ״שינויים קלים״. להלן אעיר על חלק מהשינויים הללו.

14 ״ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ואת להבים ואת נפתחים: ואת פתרוסים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתרים״ (פסוקים יג-יד).

15 ראו בראשית רבה (וילנא), פרשה ל: ״אמר רבי אבא בר כהנא פתרוסים וכסלוחים היו מעמידין הוטליסון [= גנבים לפי רש״י, רווקים לפי הערוך, או חנויות לפי בעל מתנות כהונה]. היו אלו מגנבין נשותיהן של אלו ואלו מגנבין נשותיהן של אלו, מה יצא מהן? פלשתים – גבורים, כפתורים – ננסים״.

16 ראו בנימין גרוס, נצח ישראל: השקפתו המשיחית של המהר״ל מפראג על הגלות והגאולה,

3. למרות החריגה של העם הפלשתי מן "הסדר הנורמלי" של אומות העולם, היה צורך ביצירתו. "גם לזה יש פרוגרמה. גם לזה יש תכנית, אך זו הפרוגרמה שצריכה לברר מהו הסדר האמיתי בעולם. ... יש פה מציאות של עם שכל עניינו הוא יציאה מן הסדר על מנת לאשר על-ידי התגברות עליו, את הסדר ביתר תוקף וביתר עוז, עם כל התוכן האידיאלי והאלוהי של העולם כפי שהוא מופיע על ידי 'גוי אחד בארץ'" (שם). לעם הפלשתי, על-פי התוכנית האלוהית של ניהול ההיסטוריה העולמית, נועד תפקיד פרדוקסלי. בהתנגדותו ובמאבקו כנגד כינון השליטה והריבונות הממלכתית של עם ישראל על ארץ ישראל, הוא מעורר, באופן דיאלקטי וביתר תוקף, את הכוחות הגנוזים בעם ישראל העתידים לבסס את ריבונותו על ארץ ישראל הפלשתים "נוצרו בשביל ההתקוממות הזאת" (עמ' 7). זה טעם קיומם. "יש להם תפקיד על במת ההיסטוריה, ותפקידם הוא להצמיח את מלכות ישראל. מלכות ישראל בארץ ישראל – זהו הסדר של העולם, הסדר הטבעי, כפי שאומר המהר"ל בתחילת 'נצח ישראל'" (עמ' 8). "וזה הוכן מראש על-ידי קורא הדרורות מראש, על-ידי התכנון האלוהי. צריך להבין את הטכניקה האלוהית של יצירת ההיסטוריה, איך רבון העולמים מסדר את הכוחות ונותן בדיוק את אותה נקודת הניגוד והלחץ שיצמיח בסוף את מלכות ישראל בצורה מוצלחת והמכוונת ביותר" (עמ' 9). הרב טאו חוזר ומדגיש שוב ושוב כי "אין ללאומיות הזו, הפלישתית שום תוכן עצמי מוסרי היסטורי או אידאלי מצד עצמו. לכן, לכתחילה, אין להם תפקיד ומקום בשבעים אומות, בבנינו של עולם, אלא קיומם הוא רק כדי להקים את מלכות ישראל... מלבד זה אין להם אידיאל ואין להם תכלית ואין להם יסוד" (עמ' 13).

4. כאמור, הפלשתינים של ימינו הם ממשיכיהם של הפלשתים של אז. טעם קיומם של הפלשתינים ותפקידם בהיסטוריה ובתכנון האלוהי של ההיסטוריה הוא כתפקידם של הפלשתים. "הם ממלאים תפקיד כאז כן היום, כל זמן שהתעודה שלהם, על-פי ההנהגה האלוהית, להוציא לפועל את מלכות ישראל האמיתית, הקדושה והטהורה במלוא עוזה ותוקפה, עוד לא נגמרה" (עמ' 14). וכשם שהפלשתים של אז שמחו לאידם של ישראל, כמסופר בעניינו של שמשון בספר שופטים "ויהי כטוב לבם קראו לשמשון וישחק לנו" כך בדיוק "כשנופל טיל עולים על הגגות ושמים, מפני שזהו התוכן העצמי של כל ההתאגדות הלאומית הזאת [דהיינו של הפלשתינים – י"א] שכולה נועדה רק להתנגד לשלטון וממשלה של ישראל על הארץ ולשלול אותן... לכל זה יש תפקיד, להצמיח את העוז הממלכתי של ישראל"¹⁷ (עמ' 16). כשם שכאשר

ירושלים ותל-אביב תשל"ד, פרקים א-ב, ובייחוד הערה 28 עמ' 68-69; שם, עמ' 125-127; מרדכי מרטין בובר, בין עם לארצו, ירושלים 1945, פרק ג; אליעזר שביד, תולדות ההגות היהודית, ירושלים תשל"ח, עמ' 90-99; אהרון פריץ קליינברגר, המחשבה הפדגוגית של המהר"ל מפראג, ירושלים 1962.

17 הנוסח המשוכתב שנרפס בספר בעמ' קלד הוא: "כל השמחה היא רק שמחה לאיד, לשמוח במפלתו

”מלכות דוד מגיעה לירושלים, פלישתים נמצאים בשיא התגברותם ובשיא כוחם“, כך בימינו, כאשר ”עם ישראל חוזר לארצו, מדינת ישראל קמה באחרית הימים, פלישתים ישנם. הם צריכים להיות, ב”ה שישנם, אם הם נמצאים סימן שהטכניקה האלוהית של ההיסטוריה פועלת בדיוק, הקב”ה לא עזב אותנו. הכל נמצא בדיוק כפי שצריך להיות“ (עמ’ 24).

5. ”באופן אישי אין לנו שום דבר נגדם, אין זה מענין אותנו, אבל ההתאגדות להציג זכויות לאומיות ומדיניות על הארץ – על זה יש לנו מלחמה... עד שירושלים תהיה בירת ישראל ומלכות ישראל תקום על כל פלגיה וחלקיה. כל הארץ צריכה להיות בידנו והיא עדיין לא כולה בידנו“ (עמ’ 25-26) ... ”על-פי הגר”א, לא רק בעבר היה כך, אלא כך יהיה גם לעתיד לבוא: ”וכנגדן אמר בלעם לעתיד לבוא, ... וירד מיעקב’ והוא נגד הפלישתים שמנעו שלטון וממשלה מישראל“. והרב טאו מסיים: ”לא נוכל להתחמק מההכרח [דהיינו, ההכרח של ההתנהלות ההיסטורית על פי התוכנית האלוהית – ”א] שיוציא לפועל את הזכות, העוז והתוקף הלאומי שלנו. שלטוננו המלא הבלתי מעורער והבלתי מעורב עם שום יסודות זרים על ארץ ישראל. גוי אחד בארץ’ ולא שני גויים בארץ“ (עמ’ 26-27).¹⁸

6. אף-על-פי שההתקדמות ההיסטורית הזאת מתפתחת באופן הכרחי בתהליכים דיאלקטיים, היא תושג בפחות מכשולים ככל שהמודעות כלפיה תחדור ללבותינו.¹⁹ כך, למשל, הדרך להתגבר על הפלשתינים כרוכה בהפנמה של ההכרה הלאומית האמתית שלנו. ”אי אפשר לעמוד נגד זה אם לא תהיה לנו הכרה לאומית עצמית מקורית שלנו, מצד הקדושה שלנו, מצד היעוד ההיסטורי האלוהי של ישראל. משום שאם לאומיותנו מתחילה מבין גוריון אז הם מתחילים מערפאת... אי אפשר להתגבר על זה אלא רק כשנכיר את זהותנו

של שמשון, לעלות על הגגות ולשמוח בנפילת כל טיל“. המעבר מן הפלשתים שבמקרא אל הפלשתינים של ימינו הוא חלק ו”טבעי“ ומובן מאליו.

18. בטקסט הנדפס נוסף על משפט הסיום הזה של הקונטרס גם המשפט הבא, הנוטש את הממד הצבאי-הכוחני ומעניק לו ממד רוחני מטפיזי וכמעט פציפיסטי: ”כפי מידת ההשפעה והפעולה הרוחנית של תלמידי-החכמים שבדור – כך תלך ותתברר המגמה והתכלית של גאולתנו, וממילא ילכו וייעלמו כל היסורים וההכרחים המעיקים ולוחצים“. העמקת השפעתם של תלמידי החכמים היא שתגרום בסופו של דבר שנהיה גוי אחד בארץ ולא שני גויים. ברור לכל המעיין שתוספת זו איננה המשך אורגני של השיעור המקורי שנתן הרב צבי טאו בכולל עצמונה, שיעור שדן בעיקרו ברברי הגר”א ”שנשלח להכיין הדרך למשיח“ (עמ’ 6 בקונטרס, ועמ’ קל בספר). מכאן ואילך עובר הרב טאו, בטקסט הנדפס בספר, לקשור את פסוקי שירת הים שאותם פירש הגר”א אל פרשנות על דרך הפרפרזה של דברי הרב קוק המלוקטים מעיין איה, ברכות, עמ’ 380, מאורות התחיה, עמ’ צא ומאורות הראיה, עמ’ עה. המאפיין את שני העמודים האחרונים הללו בנדפס בספר הוא שבניגוד לתיאורים המלחמתיים הצבאיים הקונקרטיים של הפלשתינים שהסיק הרב טאו מהפסקה בגר”א, אינם נזכרים בעמודי סיום אלה בנוסח שבספר לא הפלשתים ולא הפלשתינים. הניצחון יהיה ניצחון רוחני שבו ילמדו כל העמים מהמופת שלנו כאשר נהיה ”עם החי לאור האידיאה האלוקית, לאור התוכן האלוקי של תורה, נבואה ושכינה ועל פיהם מסדר מלכות“ (עמ’ קלט).

19. וראו מה שהעיר דב שוורץ (לעיל, הערה 7) על התפיסה הרטרמיניסטית של מהלכי הגאולה המשיחית בימינו בחוג תלמידי הרצי”ה, עמ’ 98-101.

ההיסטורית וזכותנו הנצחית והאלוהית על הארץ. ואם זה לא יצמח מתוך הכרה ורצון, אז יבואו הכרחים ויפעלו את זה" (עמ' 26).

7. לפלשתים-הפלשתנים אין עתיד, שהרי אין להם מהות חיובית עצמית מצד עצמם. כל הווייתם אינה אלא פונקציונלית. לכשיושלם תפקידם, דהיינו לכשיצליחו לעורר את מלוא העוז הלאומי של מלכות ישראל עד כדי מימושה המלא – הם עתידים להתנפץ. "אין להם שום עתיד, כל הויתם עתידה להתנפץ כשתקום מלכות ישראל... תקומת ישראל היא השתחררות ונצחון טוטאלי על האפסות הלאומית הזו לעומת הישות הלאומית האמיתית והנצחית של 'קודש ישראל לה'" (עמ' 15).

ג

תיאור זה של האומה הפלשתנית, שהוא למיטב ידיעתי חידושו של הרב צבי טאו, מעוגן בתמונת עולם כללית מטפיזית ומיסטית, ההולמת את תפיסתו של הרב קוק. על-פיה ההוויה כולה, כולל ההיסטוריה האנושית כולה, היא דינמית, והיא נעה מראשית בריאתה במגמה של התעלות ושיבה אל המקור האלוהי שממנו היא נבראה. עיקרה של התנועה האבולוציונית הזאת מתבטא ביציאה מן הכוח אל הפועל של התכונות הפנימיות הגנוזות בה. בלשון הרווחת בחוגים האלה מתוארים התהליכים הללו כחשיפת האורות האלוהיים הגנוזים בהוויה. מבחינה זו אפשר לומר שהאלוהות הנוכחת בהיסטוריה האנושית (כשם שהיא נוכחת בכל ההוויה הברואה כולה) היא המניעה אותה, והיא המנהלת בפועל את התהליכים ההיסטוריים. זוהי המשמעות של האמונה בהשגחה האלוהית.

עם זאת, הנעת ההיסטוריה על-ידי ההשגחה האלוהית נעשית באמצעות הפעלה של חוקיות פנימית, זוהי "הטכניקה האלוהית". זהו "הסדר הטבעי" שהקב"ה הטביע בעולם ולמעשה ברא את העולם כולו על-פי. חוקיות זו טמונה בתהליכים ההיסטוריים עצמם, ומבחינה זו היא "טבעית", דהיינו מתנהלת כלפי חוץ באופן טבעי. חוקיות זו מתנהלת באופן דיאלקטי.²⁰ אחד החוקים הפועלים במסגרתה הוא שכדי להוציא מן הכוח אל הפועל את האורות האלוהיים הגנוזים בה, יש לגרות אותם ולעורר אותם על-ידי הפעלת כוח נגדי. ככל שהדברים נשמעים פרדוקסליים, זה הוא תפקידן החיובי והפרדוקטיבי של המלחמות בעולם.²¹ המלחמות הן תופעה "טבעית"

20 ראו בנימין גרוס (לעיל הערה 16), עמ' 68-69.

21 מעניין לציין כי באמצעות אותו מנגנון דיאלקטי של "טכניקה אלוהית", שנועד להוציא מן הכוח אל הפועל את האורות הגנוזים על-ידי כוחות נגדיים, מתפרשת אצל הרב קוק תופעת הכפירה ו"המרדה הרוחנית". גם הרב טאו ראה באור זה את ההתמודדות עם החילוניות והחילונים בימינו. הוא קרא למלחמת דעות אקטיבית בין התרבות החילונית והתרבות הדתית-המשיחית, שגם היא תגרום לאורות הקדושה שיפרצו בעם ישראל כולו. "ממלחמת דעות כזו, יוצאת, איפוא, תולדה חיובית גדולה – התעמקות בתורה... שותפות עם הקב"ה בבנין הגאולה". לאמונת עתנו, ב, עמ' לג. ראו רב שוורץ (לעיל, הערה 7), עמ' 91-92. מכאן גם אפשר להסיק כי לתרבות החילונית שכל טעם קיומה הוא כאמור פונקציונלי, אין עתיד. "הצורה החילונית לא תחזיק מעמד, מפני שכל הרעיונות

בהיסטוריה האנושית.²² המלחמה מדרבנת ומאיצה תהליכים של הוצאה מן הכוח אל הפועל של התכונות, הכישרונות והמהויות הלאומיות הייחודיות של כל עם ועם. כאשר שני עמים נלחמים זה בזה, כל צד מחדר ומבליט את ייחודו הלאומי בניגוד לזה של אויבו וממצה את מהותו הלאומית. לפיכך, בסופו של דבר, המלחמה היא גורם חיובי וקונסטרוקטיבי לכל הצדדים המעורבים במלחמה. הרב קוק מתעלם בהקשר זה – לצורך הצגת תהליכי ההתפתחות הדיאלקטית של ההיסטוריה האנושית – מן השאלות המוסריות ומן הסבל הכרוך במלחמות, ומתמקד רק בתרומתן החיובית של המלחמות לתהליכים האלוהיים של קידום האנושות.

המשמעות הפנימית והעמוקה של חשיפת התכונות הלאומיות הייחודיות לכל עם היא חשיפת האורות האלוהיים הייחודיים של כל עם ועם. למרות שייחודו של כל עם שונה ואולי אף נוגד את הייחוד של זולתו, לאמתו של דבר הניגודים הללו משלימים אלה את אלה ומייצגים בשלמותם את ההרמוניה האלוהית האינסופית השלמה. תהליכי החשיפה הללו של האורות הגנוזים הם תהליכי הגאולה, ולפיכך אפשר לראות במלחמות כלי חיובי ויעיל לקידום הגאולה. לא בכדי אמורה להתחולל מלחמת גוג ומגוג לפני בוא המשיח.

כאמור, יסודותיה של תאוריה פרדוקסלית זו על מהותן ותפקידן החיובי של המלחמות בעולם מצויים כבר אצל הרב קוק, כפי שאפשר להיווכח מהפסקה הבאה באורות:²³

כל העמים מתפתחים, ויוצאים אל הפועל על ידי תנועותיהם הטבעיות. המלחמות מעמיקות את הערך המיוחד של כל עם, עד שמתבלטת²⁴ צורתו ויוצאת אל פועל בהגמרה בכל פרטי עמקיה. ישראל הוא האספקלריא הכללית של כל העולם, וכל זמן שיש עם בעולם, שלא יצא אל הפועל הגמור בכל תכסיסיו, יש כחות לעומת זה באור הספוג של כנסת ישראל. על כן בכל זמן²⁵ שמלכיות מתגרות זו בזו יוצאים אל הפועל ציורים מיוחדים להשלמתם²⁶ של העמים, וממילא יולד כח השלמה בכנסת ישראל והיא מצפה²⁷ לרגלו של משיח שיבא ויפיע במהרה בימינו.²⁸

תלמידיו ותלמידי תלמידיו המשיכו ופיתחו תאוריה זו בכיוונים שונים, ועשו בה שימוש לצורך פענוח מפורט של האירועים ההיסטוריים הפוקדים את עם ישראל בכלל ואת התנועה הציונית בפרט עד לימינו אלה ממש. בדברי הרב קוק הללו,

22 החילוניים זמנם קצוב ואינם אלא התרגשות לשעה. לאמונת עתנו, א, עמ' קנה. ראו י' אחיטוב, 'מלחמות ישראל ו"קדושת החיים"', י' גפני וא' רביצקי (עורכים), קדושת החיים וחירות הנפש, ירושלים תשנ"ג, עמ' 255-276, ובייחוד שם, עמ' 259-263.

23 פסקה זו מופיעה גם בשמונה קבצים מכתב יד קרשו, ירושלים תשנ"ט, כרך ג, קובץ ו, סימן קנב, עם שינויי נוסח אחרים, שאציין אותם להלן כש"נ.

24 ש"נ: מתבשלת.

25 ש"נ: זמן ועידן.

26 ש"נ: של העמים – חסר.

27 ש"נ: וצפה.

28 אורות, עמ' כז.

שנכתבו בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה,²⁹ לא היתה ולא יכולה היתה להיות התייחסות מטה-היסטורית או מטפיזית למאבקים ולמלחמות של ממש על ריבונות יהודית בארץ ישראל. מתוארת בהם זיקה בין המלחמות שאומות העולם "מתגרות זו בזו" ובין קידום גאולתו של עם ישראל. אולם זיקה זו היא מטפיזית-רוחנית. אף שעם ישראל איננו שותף פעיל במלחמות הללו, הוא יוצא מושלם יותר כתוצאה מהן. המשמעות המטפיזית-הרוחנית של זיקה זו עולה גם מדבריו של הרב קוק בהקשר זה על "כנסת ישראל" שהיא כינוי למהות המטפיזית-הרוחנית של עם ישראל. במושגים קבליים, כידוע, "כנסת ישראל" היא ספירה אלוהית, ספירת השכינה, שמוצגת בדרך כלל כספירה נקבית, פסיבית, המקבלת וניזונה מהספירות הגבוהות יותר שבמערכת הספירות האלוהיות. כנסת ישראל זו מיוצגת בעם ישראל הקונקרטי, וכפי שניסח זאת הרב קוק,

כנסת ישראל היא תמצית ההויה כולה, ובעולם הזה נשפע תמצית זו באומה הישראלית ממש בחומריותה ורוחניותה, בתולדתה ואמונתה, וההיסטוריה הישראלית היא תמצית האידאלי של ההיסטוריה הכללית.³⁰

ההיבט הכפול של המהות הלאומית הקונקרטית של עם ישראל מחד גיסא ושל המהות המטפיזית של כנסת ישראל המיוצגת בה מאידך גיסא, הקשורות ואחוזות זו בזו, בא לידי ביטוי בולט גם במקומות אחרים, כמו בפסקה הזאת:

זיווגא שלים דכנסת ישראל בקודשא בריך הוא היינו השתוות הרצון שמתגלה באומה בכללה, ... וכל פעולה טובה שנעשית מכל אחד מישראל מכשרת את היחיד ואת הכלל להתנשא אל ההתאמה העליונה הזאת.³¹

גם הדימוי האחר שהרב קוק השתמש בו, שעם ישראל הוא בבחינת "האספקלריא הכללית של כל העולם", מעיד על השפעה פסיבית הנקלטת בכנסת ישראל כתוצאה מן האירועים המתרחשים בין העמים. שהרי, כדרכה של כל השתקפות, היא נעשית מעצמה, "ממילא יולד כח ההשלמה בכנסת ישראל". אספקלריא זו קולטת וכוללת את כל המהויות השלמות של כל אומות העולם כאשר אלה יוצאות מן הכוח אל הפועל ונחשפות במציאות ההיסטורית הִרְאֵלִית. לפיכך יכול הרב קוק לומר ש"כל זמן שיש עם בעולם, שלא יצא אל הפועל הגמור בכל תכסיסיו, יש כחות לעומת זה באור הספוג של כנסת ישראל". מטפורה זאת הולמת גם את הדימוי הקבלי ה"נשי" של הספירה, "כנסת ישראל".

הרב טאו עושה שימוש בחוקיות המטה-היסטורית והמטפיזית הזאת של הרב קוק, אבל הוא מיישם אותה על המלחמות הקונקרטיות שהפלשתינים נלחמים בישראל. לשיטתו,

29 קובץ ו שבו מצויה הפסקה הנזכרת על המלחמות נכתב בס"ט גאללן, תרע"ה-תרע"ו.
 30 אורות, אורות ישראל, עמ' קלח (=ערפילי טוהר, מהדורת שילת, ירושלים תשמ"ג, עמ' נו-נז;
 =שמונה קבצים, כרך א, קובץ ב, סעיף קנו, עמ' שלט [בשינויי נוסח קלים]).
 31 אורות, אורות ישראל, סעיף ט, עמ' קמא.

עם ישראל נבנה ”ממילא” לא רק מן המלחמות שהעמים נלחמים זה בזה, כדבריו של הרב קוק, אלא הוא נבנה באופן אקטיבי גם מן המלחמות הממשיות שהעמים נלחמים בו בפועל. החוקיות ה”טבעית” של קידום התפתחותם של העמים באמצעות מלחמותיהם חלה בימינו גם על עם ישראל. המלחמות נגד הפלשתיים-הפלשתינים גורמות להוצאה מן הכוח אל הפועל של העוץ הלאומי של עם ישראל ואמורות לקדם את השלטון והממלכתיות של עם ישראל בכל רחבי ארץ ישראל.

כבר הערתי לעיל על אמונתו של הרב טאו שלא בכדי נחשפו חלק מכתבי הגר”א בימינו. הרב טאו מאמין שחשיפתם של אותם כתבי הגר”א, שאפשר לפרשם כאקטואליים וכמכוונים ממש לימינו אלה, היא מעשי ההשגחה האלוהית, ”להכין הדרך למשיח” (עמ’ 6). דברי הגר”א הללו, כמו פרסום קול התור³² על-ידי הרב כשר מיד לאחר מלחמת ששת הימים, פרסום שעורר בזמנו התרגשות גדולה משום שהדברים התפרשו כמתארים במדויק את אירועי מלחמת ששת הימים, כל אלה לא במקרה התגלו. הם נשלחו להתגלות על-ידי ההשגחה. אמונה זו, שגם לפרסום כתבים יש משמעות משיחית, היא מן הסתם בהשראת דברי הרצי”ה. במאמר ‘התורה והגאולה’ שפרסם בזמנו הרצי”ה בהצופה עוד בתש”ה(!)³³ הוא ציין את ”אישורה האלהי של הציונות, במהלך חיי נצח ישראל” (לנתיבות ישראל, א, עמ’ מא), ופירט שורה של אירועים המעידים על כך. כל אירוע פותח במילים ”לא לחינם”, כמו: ”לא לחינם מכנס הקדוש ברוך הוא מלך העולם את נדחי ישראל אל ארצם” וכיוצא באלה. והוא מונה והולך בדרך אזכור זו אירועים האמורים להיות משמעותיים לציון גאולת ישראל. מפתיע שבאירועים אלה הוא מונה את ספר שמירת הלשון על לשון הרע שחיבר ה”חפץ חיים”, ואפילו את חידוש השפה העברית (בלא לציין את שמו של אליעזר בן-יהודה): ”לא לחינם הוא שולח את דברו בישראל ב’חפץ חיים’ לטהרת הדיבור, ואת צו פעלו, בפנים ובחוץ, לתחיית לשון קדשו עם החזרה לארץ”.³⁴ כאמור, ברוח זו רואה הרב צבי טאו גם בגילוי כתבי הגר”א ובית מדרשו העוסקים בחישובי הגאולה את אחד מסימני הגאולה.

32 קול התור הוא ספר קבלי המבוסס על מסורת תלמידי הגר”א הירושלמים, והוא מיוחס לר’ הלל ריבלין משקלוב. עוד בשנת תש”ו (1946) החל להדפיסו ר’ שלמה זלמן ריבלין, והוא פורסם בשלמותו על-ידי הרב כשר בספרו התקופה הגדולה, ירושלים תשכ”ט. וראו אריה מורגנשטרן, גאולה בדרך הטבע: תלמידי הגר”א בארץ ישראל 1800-1840, ירושלים תשנ”ז, עמ’ 50.

33 ‘התורה והגאולה’, הצופה, כ’ בטבת תש”ה. נדפס שנית בספר לנתיבות ישראל, א, מהדורה חדשה ומתוקנת, ירושלים תשל”ט, עמ’ לג-מו (הספר יצא לאור בשש מהדורות לפחות, החל בשנת תשכ”ט).

34 והשוו שוורץ (לעיל, הערה 7), עמ’ 68-69 ושם בהערה 92. יש עניין רב בניתוח רשימת ”סימני הגאולה הללו, הכורכת יחדיו את נוראות ההשמדה הנאצית (עוד בטרם נתייחד לה המונח ”שואה”) עם מפעלי הציונות בארץ ישראל ועם הרחבת תחומי התורה הנלמדת, אך אכמ”ל. לפנינו התבטאות ראשונה של הרצי”ה הקושרת את השואה עם הגאולה (”אישורה האלהי של הציונות... מתפרש הוא בזה בבירור מוחלט בתורת ה’... כמו שהוא מתקיים... גם במפלאות וזועות הייסורים... שאין כתובם מיום היות ישראל לגוי ומיום ברוא אלהים אדם על הארץ”, עמ’ מב). לימים פותחה ברוח זו תורה שלמה, ועל כך ראו, ישי רוזן-צבי, ‘החולה המדומה – צידוק השואה במשנת הרב צבי יהודה קוק וחוגו’, תרבות דמוקרטית, 6 (תשס”ב-2002), עמ’ 165-209; וכן מאמרי: ‘Theology and the Holocaust’, Steven Katz (ed.), *The Impact of the Holocaust on Jewish Theology*, New York 2005, pp. 275-286.

ראוי להוסיף ולהדגיש כי חשיפת העוז הלאומי של עם ישראל לא נועדה אך ורק לצרכים פונקציונליים. זהו חלק מתהליכי ההוצאה מן הכוח אל הפועל של המהות הפנימית והאלוהית של עם ישראל. בשלב המתקדם של הגאולה אמור להתגלות העוז הלאומי. רק אז ייקרא עם ישראל "עם ה'". הרב טאו מזהה בשירת הים רמזים ברורים לשלבי הגאולה השונים של ימינו.³⁵ בראשית השירה נאמר: "נחית בחסדך עם זו גאלת". על-פי הרב טאו זהו השלב הראשון:

[ש]הוא ה' באייר – יום עצמאותנו. עם ישראל נקרא פה "עם זו", לא "עם ה'... אחר כך יש עוד שלב, יד ה' הנטויה עלינו לחסד מנהלת אותנו הלאה עד הגיענו לירושלים – "נהלת בעוזך אל נוה קדשך". כשאנו מגיעים אל ירושלים, "נוה קדשך" [=הכוונה לשחרור ירושלים כולה במלחמת ששת הימים – י"א] ... כאן צריכה להתלוות לחסד תוספת של עוז המלוכה. העוז הלאומי... בעיקר מאז מלחמת ששת הימים, יש לנו עסק עם לחצים ואיומים, וכל העמים ירגזון – כנגד זה צריך עוז... גבורה מדינית, גבורה צבאית... כנגד העולם שהוא כמרקחה" (עמ' 2).

כשעם ישראל מגיע אל "נוה קדשך" ... הוא כבר לא נקרא "עם זו" ... [כ]שעצמיותו הפנימית יוצאת אל הפועל, ואז הוא נקרא "עמך ה'". כל העמים הרגוזים ("שמעו עמים ירגזון") והמתנגדים לנו בשלב זה, "פועלים, על-ידי לחצם, על-ידי התרגזותם, את ההפנמה וההוצאה לפועל, של הכירור הגדול של 'עד יעבור עמך ה'''" (עמ' 3).

תיאור כזה של חזון הגאולה על שלביו השונים עולה בקנה אחד עם התפיסה הרווחת בחוגי "מרכז הרב" המעניקה משמעות מטפיזית לכוח הצבאי הישראלי וממד של קדושה לצבא ישראל. ביטוי ראשוני לכך נתן כידוע הרצי"ה בדבריו המפורסמים בליל יום העצמאות תשכ"ז בשיבת "מרכז הרב":

[באשר למצעד צה"ל] – זוהי מצוה, מצוותם של כלל-ישראל, ומוטלת על כולנו. משום כך, כל השייך אליה, כל כלי-הנשק למיניהם, מתוצרתנו ומתוצרתם של גויים, כל מה ששייך ליום הזה של קימום מלכות ישראל – הכל הוא קודש! ... "קדושה" היא מציאות ממשית-ריאלית ולא פראזה רגשית-אנושית.³⁶

בחוברת שיצאה לזכרו של הרצי"ה בשנת פטירתו (תשמ"ב), משווה הרב חיים דרוקמן את האספקט האלוהי המצוי במדינה לאספקט האלוהי המצוי בצה"ל: "מתוך אותה התייחסות למדינה יובן גם היחס המיוחד שלו [הרב צבי יהודה] לצה"ל, כהגדרת אביו זצ"ל: צבאות ישראל צבאות ה' הם."³⁷

35 לפנינו דרך פרשנות טיפולוגית שהלך בה הרמב"ן, ועל-פיה המאורעות שהמקרא מספר עליהם דומים ומרמזים גם למאורעות שעתידים להתרחש בתולדות ישראל בעתיד. ראו עמוס פונקנשטיין, סגנונות בפרשנות המקרא בימי הביניים, תל-אביב 1990, עמ' 56-62.

36 הדברים התפרסמו, בין השאר, בקובץ הציונות הדתית והמדינה בעריכת יוסף ואברהם תירוש, ירושלים תשל"ח, עמ' 140-146, ומשמ בספרי, על גבול התמורה, ירושלים תשנ"ה, עמ' 265. וראו אבי רביצקי, הקץ המגולה ומדינת היהודים, תל-אביב 1967, פרק ג: 'הקץ הרוחק – הציונות הדתית המשיחית', עמ' 111-200.

37 הקץ המגולה (לעיל, הערה 36), בעמ' 335 הערה 15.

הרב טאו מרחיק לכת בעניין זה. לדידו חזון המלחמה מובנה בחזון הציונות הדתית. הפרשנות המטפיזית של הציונות כרוכה בפרשנות המטפיזית של הכוח.³⁸ המהדירים שערכו את הקונטרס נהלת בעוז ושילבוהו בספר לאמונת עתנו, הוסיפו בראשו כותרת: ”עם ישראל יוצא לפועל דרך מאבקיו באומות העולם”. כותרת זו אכן מבליטה את חידושו של הרב טאו, שמאבקיו של עם ישראל באומות העולם אינם קונטינגנטיים אלא הכרחיים. חזון השלום במציאות הנוכחית מנוגד למהלכים האלוהיים. ”כל נסיון לפתור את הבעיה הזאת, שלא על-ידי הוצאה לפועל של מלוא העוז הלאומי, השלטון, והממשלה של ישראל על כל הארץ כולה למען המטרה הקדושה והנישאה של ממלכתנו, של חיינו הלאומיים, הוא בניגוד למטרת מציאותם של הפלישתים ושל הניאו פלישתים, ולכן זה לא יפתור את הבעיה” (עמ’ 14). השלום מחכה לנו רק לאחר השלמת המלחמות ולאחר השתלטות ממלכתית מלאה על כל שטחי ארץ ישראל. חזון שלום זה יבוא לא כתוצאה מכריתת ברית פוליטית וְאִלִּית כלשהי עם הפלשתינים, ”שהרי כל הווייתם עתידה להתנפץ כשתקום מלכות ישראל... תקומת ישראל היא השתחררות ונצחון טוטאלי על האפסות הלאומית הזו” (עמ’ 15).

מהלך התפתחות זה של חשיפת העוז הלאומי של ישראל הוא דטרמיניסטי. אמנם אפשר להגיע לחשיפתו בלי ההכרח:

האדם בעל בחירה. כשהוא מבין לאן הוא צריך להגיע, יכול להגיע גם בלי הכרחים [הכוח המתנגד של האומה הפלשתינית – י”א]. אם הוא יכול להגיע לאותו שלב של התעלות על-ידי חינוך, על-ידי העמקה והבנה, הוא יגיע לאותו ההוד. אך אם אינו מבין, הוא מתעקש, הוא רוצה לעצור, טוב לו ככה, הוא רוצה להיות בשלום עכשיו, הוא רוצה שלום עכשיו, הוא רוצה להסתפק במה שיש עכשיו, אין הוא רוצה ללכת הלאה, ואומר: לשם מה צריכים אנו להיות מדינה גדולה? וכדומה. כשנוצר מצב כזה אז באים ההכרחים, שהם מכוונים במדויק להביא את התוצאות... ולעומת זה מכון ההכרח... מפני שיש לו תעודה בהנהגה האלוהית, יש לו שורש למעלה, יש לו תפקיד, הוא צריך להיות (עמ’ 23-24).

חזון השלום נדחק אצל הרב טאו לשלב הגאולה האחרון. הוא איננו מתכחש לחזון השלום האוניברסלי, אבל הוא בוא יבוא רק לאחר שהעמים כולם ופרט לאומה הפלשתינית – י”א [ראו איך העם הזה חי לאור האיריאה האלוהית, לאור התוכן של תורה, נבואה ושכינה ואיך על פיהם מסדרים מלכות” (עמ’ 18)]. ומנין הביטחון שהעמים אכן יגיעו להכרה כזאת? משום שבפנימיותן של אומות העולם יש להן חיבה לעם ישראל. ואז, ”פנימיותם הנפשית, ההערצה לישראל והחיבה לישראל יוצאת אל הפועל. וגם לחיבה זו יש להם הכנה עמוקה בנשמתם, אף-על-פי שהיא גנוזה מאד והם אינם מודעים לה, ואינם פועלים על פיה היום” (עמ’ 18).

38 בסוגיה זו ראו אלי הולצר, לאומיות ומוסר: השקפות על השימוש בכוח בזרמים אידיאולוגיים בקרב ציונים דתיים, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, ירושלים תשנ”ט, עמ’ 15-42; אהוד לוז, מאבק בנחל יבוק: עוצמה, מוסר וזהות יהודית, ירושלים תשנ”ט, עמ’ 339-392.

גאולת עם ישראל היא מיניה וביה גאולה של האנושות כולה. היסטוריה ומטה-היסטוריה, ממשות ומטפיזיקה, ארץ ושמים נושקים אהרדי. מטרת שיבת עם ישראל לארצו היא אוניברסלית, "להאיר את כל העולם בדעת ד' ובמוסר האלוהי" (עמ' 3). לשלב כלל-עולמי זה אמורות אומות העולם להגיע מעצמן, לכשיפנימו את החיים המופתיים של עם ישראל בארצו. "אנחנו לא הולכים בג'יהאד לכופ את העולם לקבל את אמונת ישראל. כאשר עם ישראל יחיה את חייו העצמיים, המופתיים, בתור עם חכם ונבון וגוי קדוש" (עמ' 18). "מלחמותינו הן מלחמות להקמת ממלכתנו, להקמת החוסן והעוז הלאומי שלנו" (עמ' 17).

אין שום מקום לפשרה כלשהי עם שלטון פלשתיני על חלק מחלקי ארץ ישראל. האומה הפלשתינית נועדה, כאמור, לתפקד ולפעול בהיסטוריה ככוח המתנגד לממלכתיות של עם ישראל על כל שטחי הארץ, עד אשר יעוררו ויוציאו מן הכוח אל הפועל את העוז הלאומי של עם ישראל. זהו, כאמור, ייעודה האלוהי של האומה הפלשתינית מראשית היווצרה. היא תמשיך להתקיים ולפעול עד שנהיה "גוי אחד בארץ" ולא שני גויים בארץ" (עמ' 27). כאשר תסיים את תפקידה היא גם תסיים את ממשותה וקיומה. מלכות ישראל כרוכה מיניה וביה בביטול מוחלט של הישות הלאומית הפלשתינית.

מלבד פסוקי המקרא העוסקים בגאולה,³⁹ הטקסטים המוסמכים להאיר באור של גאולה את אירועי ימינו והחוזים את המהלכים הללו לפרטיהם הם כתבי המהר"ל, כתבים מסוימים של הגר"א, שהתפרשו כמכוונים לימינו אלה, כתבי הרב קוק וכתבי הרצי"ה. אלו הם הטקסטים המכוונים. השכנוע שאכן כתבים אלו מרמזים וניבאים לימינו ממש הוא מעגלי. שהרי אם דברי הגר"א בסוף המאה השמונה-עשרה על הפלשתים המקראיים מתפרשים על הפלשתינים של ימינו, אין לך ראייה חזקה מזו שגילוי כתביו בימינו נשלח מן השמים כדי להכין את הדרך למשיח. כך יש לפרש את הפסוק משירת הים "נהלת בעוז" לא רק כניבוי לאירועי ימינו, אלא גם כמדריך לאסטרטגיה הפוליטית והצבאית הראויה שעלינו לנקוט לאחר שחרור ירושלים במלחמת ששת הימים.

ובכן, האם הפלשתינים הם אכן עם? עיוננו בדברי הרב טאו העלה תשובה מורכבת, שהייתי מגדירה פרדוקסלית. אמנם לאומה הפלשתינית יש שורשים "היסטוריים". אומה זו נולדה בעת ובעונה אחת עם לידתן של כל שבעים אומות העולם. לכל אחת מאומות העולם פרט לאומה הפלשתית-הפלשתינית יש מהות פנימית מטה-היסטורית ומטפיזית ממשית וייחודית. מהות זו מבטיחה להן קיום ממשי ונצחי. הן, כלשונו של הרב טאו, מהוות את הסדר האלוהי, את הטבע ואת סדר העולם. במהלך ההיסטוריה הכלל-אנושית על כל אחת מהן למצות ולממש את מהותה הפנימית, ובכך להביא לכלל שלמות (ל"השלים", בלשונו של הרב) את הצורה האנושית הכללית. אולם, בשונה מהן, לפלשתים-הפלשתינים אין כל מהות עצמית משלהם. מהותם העצמית הלאומית היא "אפסית". בכך חזרנו שוב אל ההשקפה השוללת מהות לאומית מן

39 קשה לי להשתחרר מהדמיון לפשרים שפירשו אנשי מגילות ים המלח את דברי הנביאים כמתייחסים באופן קונקרטי ופרטני לדמויות של ימיהם.

הפלשתינים. על-פי דרכו של הרב טאו, הם רק בחינת "דְמִי-לאומיות, התחזות לעם, התלבשות בכל הסממנים הלאומיים שיכולים להמצא, אולם המהות חסרה, הפנים, התוכן העצמי של הלאומיות, חסר. אין לפלישתים כל ערך, תפקיד או כשרון חיובי שנדרש להשלמת הצורה של האנושות על-ידי הוספת כח צביון וערך. ק"ו שאין להם אחיזה בנצח כמו שיש לישראל" (עמ' 14).

ד. הערות בשולי הדברים

הרב טאו הוא דמות רבנית-חינוכית חשובה ומשפיעה. הוא העמיד תלמידים הרבה, מהם הקימו מוסדות תורניים וחינוכיים רבים משל עצמם. יש להניח, גם לאור התפוצה הרבה של מאמרו זה, שתורתו על האומה הפלשתינית כפי שהוצגה לעיל, היא תורה קליטה המסוגלת להתקבל על דעתם של רבים, ולפחות על דעתם של תלמידיו הרבים. ועם זאת, אני מניח שבחוגים אחרים בציבור הציוני-הדתי ועל אחת כמה וכמה בחוגים חילוניים עשויה תורתו זו להישמע בלתי מתקבלת על הדעת לחלוטין, הזויה ואשלייתית.⁴⁰

אני מוצא את עצמי תוהה מה הם התנאים לכך שפרויקט כזה שנטל על עצמו הרב צבי טאו והציג אותו כך בפני תלמידיו, אכן יתקבל על הדעת. דהיינו, "להסביר" את פשר קיומו של העם הפלשתיני ולהוליך את שומעי לקחו, באמצעות שיקולים "רציונליים", להבנה מעמיקה ופנימית של אירועי ימינו ולחיזוי המשך מגמותיהם של התהליכים הפוליטיים והצבאיים העתידים להתרחש בארצנו, וכך לעצב לאורם מדיניות פוליטית אסטרטגית חד-משמעית השוללת על הסף כל ניסיון להגיע עם הפלשתינים אי פעם להסכם שלום מתוך דו-קיום.

בירור מפורט של שאלות אלה דורש דיון רחב שלא כאן המקום לפרטו. דומה שכללית ברור ש"הסבר" כזה אינו יכול להתקבל על הדעת כל עוד הוא מנותק ממערכת רחבה יותר של תפיסת עולם מקיפה, שלמה וקוהרנטית.⁴¹ להלן אציג בקצרה בקווים כלליים את תפיסת העולם המורחבת שבמסגרתה עשויים דבריו של הרב טאו על האומה הפלשתינית להתקבל על הדעת ולהישמע משכנעים.

40 "אשלייתית" במונחן שאליעזר גולדמן השתמש בו במאמרו 'על האמונה הבלתי אשלייתית', דני סטטמן ואבי שגיא (עורכים), מחקרים ועיונים: הגות יהודית בעבר ובהווה, ירושלים ועין צוריק תשנ"ז, עמ' 362-371, וכן במאמרי 'לקראת ציונות דתית בלתי אשלייתית', אבי שגיא ודב שורין (עורכים), מאה שנות ציונות דתית, רמת-גן תשס"ג, ג, עמ' 7-30.

41 אמנם לעתים די באישיותו הכריזמטית של מנהיג כדי לגרום לנוהים אחריו להאמין בו ולקבל את כל דבריו גם כשהם מנותקים מההקשר הרחב יותר שלהם, וזאת מתוך אמונה בלתי מסויגת ביכולותיו ובסגולותיו, אך אין זה המקרה שלנו. הרב צבי טאו הוא אדם צנוע בכל הליכותיו. עם זאת ראו להלן בסעיף ג, באשר לסגולותיהם של "בחירי צדיקיא" שנשלחו על-ידי ההשגחה לפענח בעבורנו את משמעות האירועים הפוקדים אותנו, לטוב ולמוטב.

1. אמונה בנוכחות אלוהית ממשית בכל המציאות הנבראת,⁴² הפועלת ומפעילה את ההיסטוריה האנושית כולה ואת ההיסטוריה של עם ישראל בפרט. ההיסטוריה האנושית כולה היא "ישראלונטרית", במובן זה שגורלו וייעודו של עם ישראל הם התכלית של כל האנושות כולה.
 2. ההכרה שאת כל האירועים של ימינו יש לקרוא ולפרש על רקע תהליכי הגאולה של עם ישראל. לאירועים אלה יש משמעות מטפיזית וקוסמית.⁴³ הם אינם אקראיים. קידום המודעות לפרשנות זו של אירועי ימינו הוא משימה בלתי נפרדת מקידום מהלכי הגאולה.
 3. סימני הגאולה שהולכים ונגלים בימינו הם, מחד גיסא, האירועים ההיסטוריים הפוקדים אותנו, ומאידך גיסא, הופעתם של "בחירי צדיקיא"⁴⁴ שהם שליחי ההשגחה, שיש בידיהם היכולת לפענח בעבורנו את משמעותם של האירועים על-פי "הפרוגרמה האלוהית" ולפקוח את עינינו לראיית "הקץ המגולה".
 4. הכתבים הקנוניים שבהם גנוזה ההדרכה הראויה להבנת אירועי ימינו מלבד המקרא הם בעיקר ובמיוחד כתבי הגר"א, כתבי הראי"ה קוק וכתבי הרצי"ה שאותם ראוי ללמוד, לדרוש ולפרש.
- על פרוגרמה כזאת ל"קריאת ספר ההיסטוריה" הצהיר עוד לפני כשלושים שנה הרב שלמה אבינר, שהוא אחד האישים הרבניים המשפיעים בחוגי "מרכז הרב":
- אנו עם היודעים לקרוא את ספר ההיסטוריה, גם כשכתב המאורעות ממושטט ביותר, מכח הדרכת התורה ונביאי ישראל, תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, ואורם החי בקרבנו ... הגורמים להתפתחותיים בדברי ימי ישראל הינם מטפיזיים: ההיסטוריה שלו קודש היא, לעומת היסטורית העמים שהיא חול. נצעד יחד עם השכל הרציונאלי שלנו, שאינו אלא תלמיד קטן של חכמת הקודש, עד מקום שרגלו מגעת, ומעבר לזה נרכב על אותיות התורה.⁴⁵
- תפיסה כזאת של המציאות ההיסטורית והאקטואלית כאחת נתמכת על-ידי מערכות חברתיות, חינוכיות וחוקיות הולמות, המצהירות במפורש על סגירתן מפני גישות
- 42 אני רומז בכך לעמדה שנקט ר' שניאור זלמן מליאדי, ולפיה יש להבין את המימרה "ממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה" כפשוטו ממש, ואילו לדעת הגר"א זאת היא "אפיקורסות גמורה לאמר שהוא יתברך נמצא ממש כדברים שפלים ותחתונים ממש". ראו אגרות בעל התניא, עמ' צז-צח. ואכמ"ל.
 - 43 וראו, למשל, את הניתוח המבריק של ישי רוזן-צבי של האופן שבו פירשו בחוגי הרב צבי טאו את משמעות התפלגותם משיבת "מרכז הרב", והעניקו לה משמעות מטפיזית קוסמית, הקשורה אף היא בתהליכי הגאולה, במאמרו 'מטפיזיקה בהתהוותה: הפולמוס בישיבת מרכז הרב – עיון ביקורתי', מאה שנות ציונות (לעיל, הערה 40), עמ' 421-445.
 - 44 מעמדם של "בחירי צדיקיא" אלה הוא בין נביאים לחכמים. על מקצתם, כמו על הגר"א, נאמר במפורש שהם נשלחו על-ידי ההשגחה. מקור סמכותם והחובה להישמע אליהם היא יותר מכוח עיסוקיהם בתהליכי הגאולה מאשר מכוח למדנותם. בזה נבדלת הקריאה ל"דעת תורה" בחוגי "מרכז הרב" מ"דעת תורה" המקובלת בחברה החרדית. וראו מה שכתבתי על כך במאמרי 'תמורות במנהיגות רתית', זאב ספראי ואבי שגיאי (עורכים), בין סמכות לאוטונומיה במסורת ישראל, תל-אביב 1997, עמ' 56-83, ובפרט עמ' 72-75.
 - 45 הרב אבינר, 'היראליזם המשיחי', מורשה, ט (תשל"ז).

והיבורים ביקורתיים,⁴⁶ ועל הסתייגויות גוברות והולכות שלהן מהלכי רוח חברתיים, כלליים ומוסריים, המאפיינים את האורתודוקסיה המודרנית. עניין לעצמו, שאוכל כאן רק לרמוז אליו, הוא פיתוחה של שפה דתית פנימית ואוצר של קודים לשוניים הייחודיים לחוגים אלה. שפה ייחודית זו תומכת – סוציולוגית ומושגית – בהעצמת עולמם הפנימי.

לסיום, אבקש לרמוז לקרבה החווייתית המרתקת שנרקמת בין תפיסת אלוהות פרסונלית האופיינית לחוגי חסידות ברסלב וההולכת ורווחת בחוגים רבים של צעירים בימינו, ובין התמרתה של התפיסה הזאת לממד הלאומי בחוגי ישיבת "הר המור", תוך שימור של עוצמה חווייתית-דתית דומה.

46 ראו הפולמוסים על "המקרא בגובה העיניים" ועל הוראת תלמוד בשיטת הרבדים, והוויכוחים הלוהטים בחוגי ישיבת "מרכז הרב" שהובילו להתפלגות ולהקמת ישיבת "הר המור", ושימו לב להחלפת הוראת "מחשבת ישראל" בהוראת "אמונה" במוסדות חינוך דתיים רבים, ואכמ"ל.